

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РОЗВЕДЕННЯ І ГЕНЕТИКИ ТВАРИН ІМЕНІ М.В.ЗУБЦЯ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

**В. о. директора Інституту розведення і
генетики тварин імені М.В.Зубця НААН**

О. М. Жукорський

« 06 » березня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

Освітньо-наукова програма «Біологія»

Спеціальність	091 Біологія
Галузь знань	09 Біологія
Освітній ступінь	доктор філософії

Чубинське
2022–2023 н.р.

Робоча програма з дисципліни «Філософія науки» для здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії спеціальності 091 Біологія, галузі знань – 09 Біологія

« 28 » лютого 2023 р. 18 с.

Розробник:

Харченко Лариса Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і соціальної антропології імені професора І.П.Стогнія Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Рецензенти:

Рик Сергій Миколайович, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і соціальної антропології імені професора І.П.Стогнія Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Юхименко Наталія Федорівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і соціальної антропології імені професора І.П.Стогнія Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Войтенко Світлана Леонідівна, доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач відділу інтелектуальної власності, маркетингу інновацій та аспірантури Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця

1. Опис навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, що становить 4 кредити ECTS.

Характеристика навчальної дисципліни	
Загальна кількість годин -	120
Кількість кредитів -	4
Місце в індивідуальному навчальному плані аспіранта	Обов'язкова (цикл дисциплін професійної підготовки)
Рік навчання	1-й
Семестр	2-й
Лекції (годин)	20
Практичні (годин)	20
Самостійна робота (годин)	80
Вид підсумкового контролю	екзамен

2. Заплановані результати навчання

Мета навчальної дисципліни: дати сучасні філософські і загальнометодологічні знання в галузі науково-дослідної роботи, навчити аспірантів практично застосовувати сучасні філософські знання у процесі виконання власного наукового дослідження, а також сприяти формуванню і розвитку у молодих науковців теоретичного мислення, здатності творчо розглядати явища і процеси навколишньої дійсності, володіння методологією пізнання та практичної діяльності.

Завдання навчальної дисципліни: дати здобувачам вищої освіти цілісне уявлення щодо природи наукового знання та критеріїв науковості знання, його форми, структури та функцій, місця і ролі в житті людини і суспільства, тенденцій та проблем історичної еволюції.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі мають **знати:**

- основні історичні етапи розвитку науки;
- динаміку науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку;
- особливості наукового пізнання, його структуру;
- форми і методи наукового дослідження;
- концепції розвитку наукового знання;
- роль і місце науки в суспільному прогресі, взаємодії науки і техніки.

Вміти:

- практично застосовувати сучасні філософські знання у процесі виконання власного наукового дослідження з метою розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності;
- з нових дослідницьких позицій формулювати загальну методологічну базу власного наукового дослідження;

- застосовувати критерії наукової раціональності, вироблення стійкої моделі наукового знання, обґрунтування і істини;
- розрізнати і використовувати у науковій практиці методологічних відмінностей природничого і гуманітарного наукових дискурсів на основі знання їх парадигмальних зразків.

Очікувані результати навчання

Загальні та спеціальні компетентності:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу нових та комплексних ідей, впевненості у собі, розвитку відповідних компетентностей.

ЗК 2. Знання та розуміння професійної діяльності, науки, інновацій та переоцінки існуючих знань і професійної практики.

ЗК 3. Здатність до використання академічної української й іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях.

ЗК 5. Здатність працювати в команді та володіти навичками міжособистісної взаємодії.

ЗК 7. Здатність демонструвати значну авторитетність, інноваційність, самостійність, академічну й професійну доброчесність, відданість розвитку нових ідей у контексті професійної та наукової діяльності.

ЗК 8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), соціально відповідально і громадянськи свідомо.

ЗК 9. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань.

ЗК 10. Здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

СК 8. Здатність знати програмні засоби та методи обробки наукової інформації, використовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності та на виробництві.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Володіти гуманітарними, природничо-науковими й професійними знаннями; формулювати ідеї та концепції з метою використання в роботі різного спрямування.

ПРН 2. Використовувати знання та розуміння академічної української і англійської мов у професійній діяльності, вміння та навички для представлення наукових результатів у науковому середовищі, публікаціях, зокрема у збірниках, які входять до наукометричних баз Scopus та Web of Science, здійснення міжнародного співробітництва.

ПРН 11. Знання та розуміння основних теоретичних понять інформаційних технологій та інформаційних систем, ефективно їх використання для отримання нових знань або створення інноваційних продуктів у біології та генетиці.

ПРН 12. Володіти дослідницькими навичками працювати самостійно, або в групі, виявляти ініціативність і підприємливість, отримувати результат у рамках певного часу, дотримуватися належної академічної доброчесності та публічно представляти отримані власні результати.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Наука як культурний феномен і соціальний інститут

Наука як особливий вид знання. Наука як особливий вид діяльності. Наука як соціальний інститут. Філософія науки в системі філософського знання. Історія становлення філософії науки.

Позитивіські концепції. Неокантіанство: концепції методів наукового пізнання. Методологічні концепції прагматизму. Проблеми пізнання у контексті феноменології. Герменевтика. Феномен науки. Критерії науковості. Функції наукового знання. Проблема класифікації наук. Філософія біології як єдність і взаємозв'язок соціокультурних, світоглядних і методологічних проблем.

Тема 2. Основні історичні етапи розвитку науки

Передумови виникнення науки. Основні етапи розвитку науки. Особливості класичної науки. Революція в природознавстві в кінці XIX — початку XX ст. і формування некласичної науки.

Наука і практика. Проблема виникнення науки та особливості науково-пізнавальної діяльності. Класичний ідеал раціональності. Зразки початків наукового методу (Г. Галілей, Ф. Бекон, Р. Декарт). Глобальні наукові революції як зміна засад науки. Некласичний та постнекласичний типи наукової раціональності. Постнекласична наука як прояв постмодерну.

Тема 3. Структура наукового пізнання

Основні структурні елементи науки. Емпіричний, теоретичний та метатеоретичний рівні пізнання. Форми наукового пізнання: ідея, проблема, факт, гіпотеза, теорія, концепція. Інші структурні компоненти науки.

Методи наукового пізнання (наукові методи емпіричного дослідження; методи теоретичного дослідження; загальнологічні методи). Основні процедури наукової діяльності (спостереження, вимірювання, збір даних, опис, експеримент, пояснення тощо).

Форми організації науки (співтовариства, наукові школи, конференції, симпозіуми, семінари тощо).

Тема 4. Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку

Кумулятивна модель розвитку науки. Діалектико-матеріалістична модель розвитку науки. Проблема росту знань у К. Поппера. Концепція розвитку знань Т. Куна. Науково-дослідна програма І. Лакатоса. Методологічний «анархізм» П. Фейерабенда. Еволюційна модель розвитку науки С. Тулміна. Загальні закономірності розвитку науки.

Неопозитивізм: філософія науки як мова і логіка науки. Постпозитивістський дискурс щодо нормативізму чи дескриптивізму науки. Соціологічний поворот у філософії науки. Сучасні тенденції розвитку філософії науки. Філософія науки у структурі філософського і особистісного знання. Філософія науки як всезагальна теорія і методологія науки. Філософія науки і філософські проблеми наук. Філософія науки і методологія. Філософія науки і епістемологія.

Тема 5. Методологія наукового пізнання

Поняття методології. Філософія та її роль у науковому пізнанні.

Діалектичний і метафізичний методи мислення та дослідження.

Особливості соціального знання. Соціальна філософія як засада суспільствознавчих наук. Соціальна метафізика і соціальна онтологія. Соціальний конструктивізм. Типи соціальних теорій і їх відношення до дисциплінарної основи. Парадигмальний характер соціального знання. Метаонтології соціально філософських теорій.

Філософсько-методологічні стратегії соціального знання. Соціальна феноменологія. Структурний функціоналізм і функціональний структуралізм. Постструктуралістські стратегії. Соціальна топологія П.Бурдьє. Дискурс-аналіз і генеалогія знання М.Фуко.

Тема 6. Методи наукового пізнання. Новації в сучасній науці

Поняття методу. Класифікація методів. Наукові методи емпіричного дослідження. Методи теоретичного дослідження. Загальнологічні методи. Системний підхід у науковому пізнанні. Особливості проведення соціально дослідження.

Особливості методології соціальних досліджень (М.Вебер). Концептуальна інтерпретація теоретичних засад дослідження. Принципи реконструкції об'єкта. Критерії актуальності дослідницької роботи. Філософсько-методологічні стратегії гуманітарного знання.

Методологічний потенціал феноменології. Методологічна програма герменевтики. Герменевтичне коло як умова розуміння. Філософія як особливий тип гуманітарного знання. Методи філософії.

Загальні характеристики сучасної науки. Синергетика як нова стратегія наукового пошуку. Глобальний еволюціонізм і сучасна наукова картина світу. Проблема позанаукового знання. Осмислення взаємозв'язків наукових і соціальних цінностей як умова сучасного розвитку науки.

Тема 7. Науково-філософський спосіб сприйняття дійсності

Актуальність науково-філософського способу сприйняття дійсності. Роль теорії еволюції у науково-філософському світогляді. Поняття «еволюція» у контексті науково-філософського світогляду. Поняття «буття» у контексті науково-філософського світогляду.

Пізнання в контексті людського існування. Пізнання як напрям самореалізації людини. Головне питання гносеології. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Дві концепції пізнавального процесу: пізнання як відображення і пізнання як творчість: проблема їх синтезу. Моделі суб'єкта пізнання, що впливають з цих концепцій. Форми пізнавальної діяльності.

Наука як спеціалізована форма пізнавальної діяльності. Філософія та методологія науки про істину та її критерії. Особливості соціального пізнання, його концепції. Людина та суспільство як об'єкти соціального пізнання. Роль суспільних інтересів та потреб в пізнанні соціального буття.

Істина, її концепції. Прагматична теорія істини (В.Джеймс). Істина як відповідність (Б.Рассел). Істина як узгодженість. Істина як процес. Проблема об'єктивної істини та її критеріїв у ціннісно-орієнтованому пізнанні. Істина і метод пізнання. Істина та буття.

Витоки проблеми буття взагалі. Сутність світу і сутність людини, їх

кореляція. Багатоманітність вимірів світу людського буття.

Тема 8. Духовні виміри людського буття. Загальнолюдські цінності

Духовність – один з інтегруючих елементів суспільства. Роль цінностей у структурі буття особистості.

Філософський аспект проблеми походження людини. Походження людини: необхідність чи випадковість? Натуралістична антропософія. Діалектика природи і проблема походження людини. Значення природничих наук. Можливості і межі палеоантропології у поясненні витоків людини. Моральна гіпотеза виникнення людини З.Фрейда. Виникнення людини і становлення символічної діяльності (Е.Кассіпер).

4. Структура навчальної дисципліни

Назва тем	Кількість годин			
	усього	л	п	с.р.
Тема 1. Наука як культурний феномен і соціальний інститут	12	2	2	8
Тема 2. Основні історичні етапи розвитку науки	14	2	2	10
Тема 3. Структура наукового пізнання	14	2	2	10
Тема 4. Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку	18	4	4	10
Тема 5. Методологія наукового пізнання	16	2	2	12
Тема 6. Методи наукового пізнання. Новації в сучасній науці	18	4	4	10
Тема 7. Науково-філософський спосіб сприйняття дійсності	14	2	2	10
Тема 8. Духовні виміри людського буття. Загальнолюдські цінності	14	2	2	10
Усього годин по дисципліні:	120	20	20	80

5. Теми практичних занять

Назва тем	К-сть годин
Тема 1. Наука як культурний феномен і соціальний інститут	2
Тема 2. Основні історичні етапи розвитку науки	2
Тема 3. Структура наукового пізнання	2
Тема 4. Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку	4
Тема 5. Методологія наукового пізнання	2
Тема 6. Методи наукового пізнання. Новації в сучасній науці	4
Тема 7. Науково-філософський спосіб сприйняття дійсності	2
Тема 8. Духовні виміри людського буття. Загальнолюдські цінності	2
Усього:	20

6. Тематика самостійної роботи

Назва тем	К-сть годин
Тема 1. Наука як культурний феномен і соціальний інститут	8
Тема 2. Основні історичні етапи розвитку науки	10
Тема 3. Структура наукового пізнання	10
Тема 4. Динаміка науки, теоретичні моделі та закономірності розвитку	10
Тема 5. Методологія наукового пізнання	12
Тема 6. Методи наукового пізнання. Новації в сучасній науці	10
Тема 7. Науково-філософський спосіб сприйняття дійсності	10
Тема 8. Духовні виміри людського буття. Загальнолюдські цінності	10
Усього	80

Приклади контрольних питань

1. Що таке наукова картина світу? Чим вона відрізняється від релігійної, ненаукової?
2. Які особливості сучасної наукової картини світу?
3. В чому полягають переваги та недоліки застосування редукціонізму в побудові наукової картини світу?
4. Як впливає синергетика на сучасне світорозуміння?
5. Які фактори визначають розвиток науки?
6. Що таке парадигма в концепції Т. Куна?
7. Як в науці проявляється взаємозв'язок традицій та новацій?
8. Охарактеризуйте сучасну астрономію та космологію.
9. Які філософські проблеми сучасного природознавства?
10. Що таке біофілософія?
11. Які соціокультурні аспекти притаманні сучасній екології?
12. В чому полягає специфіка соціально-гуманітарного пізнання і чим вона обумовлена?
13. Яку роль відіграють цінності в соціально-гуманітарному пізнанні?
14. Назвіть основні філософські та загальнонаукові методи, що застосовуються в сучасних соціально - гуманітарних науках.
15. Охарактеризуйте основні форми наукового пізнання.
16. Розкрийте зміст загальнонаукових методів пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання).
17. Виокремте спільне і відмінне у спостереженні й експерименті як емпіричних методах наукового пізнання.
18. Охарактеризуйте роль теорії еволюції у науково-філософському світогляді (класичний і некласичний періоди).
19. Поясніть поняття «еволюція» у контексті науково-філософського світогляду.
20. Що означає термін «буття» у контексті науково-філософського світогляду?

Реферат

Реферат є письмовою філософсько-методологічною роботою, яку виконує аспірант чи здобувач, готуючись до практичних занять. Робота над рефератом передбачає поглиблене вивчення обраної філософської проблеми, сучасної філософської літератури, а також оволодіння навичками логічного узагальнення матеріалу.

Реферат повинен бути самостійною філософською роботою, що показує здатність автора орієнтуватися у філософських питаннях, систематизувати теоретичний матеріал за обраною темою, творчо використовувати філософські ідеї для методологічного і світоглядного осмислення матеріалів науки, за якою спеціалізується аспірант або здобувач.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Генеза філософської думки Київської Русі в писемних пам'ятках зазначеного періоду.
2. Філософія Києво-Могилянської академії з точки зору її яскравих представників.
3. Філософія Георгія Кониського і Григорія Сковороди.
4. Філософія серця Григорія Сковороди і Памфіла Юркевича.
5. Філософія романтизму українських мислителів.
6. Сучасна наукова картина світу.
7. Проблема детермінізму у сучасній науці та філософії.
8. Роль синергетики у побудові сучасної наукової картини світу.
9. Застосування синергетичної методології в соціально - гуманітарних дослідженнях.
10. Методологічна концепція Т. Куна та її критичний аналіз.
11. Природа наукових революцій в концепції С. Тулміна.
12. Історія науки в працях І. Лакатоса.
13. Методологічний плюралізм П. Фейєрабенда.
14. Фундаментальні наукові відкриття ХХ століття.
15. Особливості класичної науки.
16. Революція в природознавстві в кінці ХІХ ст. – початку ХХ ст. і формування некласичної науки.
17. Постнекласична наука як прояв постмодерну.
18. Проблема генезису соціально-гуманітарного знання.
19. Філософські аспекти сучасної екології.
20. Етика науки та сучасне природознавство.
21. Сучасні методологічні програми та їх застосування в біології.
22. Принцип глобального еволюціонізму в сучасному природознавстві.
23. Основні методологічні принципи В. Дільтея.
24. Поняття «ідеальний тип» в методології М. Вебера.
25. Методологічні настанови герменевтики.
26. Проблема істини в соціально-гуманітарному пізнанні.
27. Пізнання як вид духовної діяльності.

28. Основні принципи сучасної наукової гносеології.

29. Поняття техніки та технологій. Сутність сучасної технологічної революції.

30. Поняття інформаційного суспільства. Людина і комп'ютер.

7. Методи навчання

Навчальний матеріал опрацьовується здобувачами під час лекцій, практичних занять, консультацій і самостійно у вигляді конспектування окремих питань з теми або виконання творчих завдань.

Словесні: лекція, розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж.

Наочні: ілюстрація, спостереження.

Практичні: практична робота, вправи, творча робота.

За характером логіки пізнання: аналітичний, індуктивний, дедуктивний методи.

Інтерактивні: відповіді на запитання і опитування думок студентів (групова бесіда), дискусії, дебати, мозковий штурм.

Активні: моделювання професійної діяльності, метод активних ігор (проблемно-орієнтовані, дослідницькі, ділові, проєктувальні).

Інноваційні: компетентнісний, різноманітні інтегровані методи навчання (заняття-ділова зустріч, заняття-навчальна конференція), проєктно-дослідницький метод, заняття на основі інформаційно-комунікаційних технологій (робота з додатками, комп'ютерними програмами, віртуальними словниками, інтерактивними картами та іншими ресурсами).

Дистанційні: відеоконференції в форматі лекцій або семінарів (зв'язок здобувачів з викладачем забезпечують різноманітні сучасні платформи, такі як: Zoom, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams та інші); онлайн дискусії; індивідуальне і групове консультування (викладач дає додаткові роз'яснення щодо виконання завдань через чати та e-mail-надсилання); відеозаписи лекцій і практичних занять; бліц-опитування; спільна робота здобувачів і викладача з додатками, комп'ютерними програмами.

8. Форми контролю

У процесі оцінювання навчальних досягнень застосовуються такі *форми поточного контролю*: індивідуальне усне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, письмовий контроль (розв'язок практичних вправ, тематичні письмові самостійні роботи, письмове тестування), оцінка навчального проєкту (реферат, есе, творчі завдання), оцінка самостійної роботи за темами модуля;

форма підсумкового контролю: екзамен.

Орієнтовні питання для підготовки до екзамену

1. Передумови наукових знань у стародавньому світі.
2. Класична наука.
3. Некласична наука.

4. Постнекласична наука.
5. Багатоманітність форм знання. Наукове і позанаукове знання.
6. Наукове знання як система, його особливості і структура.
7. Диференціація та інтеграція наук, взаємодія наук та їх методів.
8. Наука як соціальний інститут.
9. Етика науки. Професійна і соціальна відповідальність вченого.
10. Співвідношення філософії і науки. Предметна сфера філософії науки.
11. Етапи розвитку філософії науки.
12. Особливості науки кінця ХХ – початку ХХІ століття. Математизація, теоретизація та діалектизація сучасної науки.
13. Єдність емпіричного і теоретичного рівнів наукового пізнання.
14. Прийоми і засоби емпіричного дослідження: опис, порівняння, вимірювання, спостереження, експеримент, аналіз, індукція.
15. Факт як найважливіший елемент емпіричного дослідження.
16. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон.
17. Структура і функції наукової теорії.
18. Рівні мислення (розсудок, розум). Форми мислення (поняття, судження, умовивід).
19. Закон як ключовий елемент наукової теорії. Класифікація законів.
20. Класична (механістична) картина світу та її теоретичні і соціокультурні наслідки.
21. Некласична картина світу (електродинамічна, квантово-релятивістська).
22. Постнекласична картина світу (синергетична).
23. Редукціонізм: його можливості і межі.
24. Синергетика: хаос у якості створюючого начала.
25. Синергетика: шляхи розвитку складноорганізованих систем.
26. Ідеї російського космізму та їх значення для формування сучасної наукової картини світу.
27. Вчення про ноосферу та його значення для формування світогляду сучасної людини.
28. Раціональність як спосіб відношення людини до світу. Історичні типи наукової раціональності: класичний, некласичний, постнекласичний.
29. Наукова раціональність і техніка.
30. Раціональність у когнітивних і соціальних системах.
31. Метод і методологія. Класифікація методів.
32. Функції філософії у науковому пізнанні.
33. Загальнонаукові методи і прийоми дослідження.
34. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії.
35. Розуміння і пояснення.
36. Методологія індуктивізму.
37. Методологія фальсифікаціонізму.
38. Методологія конвенціоналізму.

39. Методологія історизму.
40. Методологічні принципи К. Поппера (критичний раціоналізм).
41. Роль методології К. Поппера в дослідженні суспільства.
42. Традиції і новації в науці (Т. Кун).
43. Наукові революції (Т. Кун).
44. Методологічні принципи С. Тулміна.
45. Науково-дослідницька програма І. Лакатоса.
46. Епістемологія П. Фейєрабенда.
47. Подібність і відмінності наук про природу і наук про суспільство.
48. Філософсько-методологічні питання фізики.
49. Філософсько-методологічні настанови природничих наук.
50. Філософська методологія та її застосування у сфері соціально - гуманітарного знання.
51. Застосування теорії самоорганізації та її основних ідей в соціально-гуманітарних науках.
52. Стилі наукового мислення.
53. Істина і цінності.
54. Історичні типи наукової раціональності: класичний, некласичний та постнекласичний.
55. Системи засад науки.
56. Наукова картина світу як складова засад науки.
57. Ідеали і норми наукового дослідження як складова засад науки.
58. Філософські засади науки.
59. Наукові революції і зміна типів наукової раціональності.
60. Онтологічні і епістемологічні засади науки.
61. Метафізика і наукова картина світу.
62. Епістемологічний дискурс сучасної науки.
63. Філософські проблеми соціально-гуманітарної методології.
64. Специфіка онтологічних засад соціально-гуманітарних наук.
65. Особливості гуманітарного пізнання.
66. Методологічний потенціал феноменології.
67. Методологічна програма герменевтики. Герменевтичне коло як умова розуміння.
68. Філософія як особливий тип гуманітарного знання.
69. Соціальна філософія і соціальне знання.
70. Філософсько-методологічні стратегії соціального знання.
71. Мета онтології соціально-філософських теорій.
72. Особливості методології соціального дослідження.
73. Структуралістський зворот у соціальних науках.
74. Соціально-критична теорія «франкфуртської школи».
75. Специфіка філософських проблем.
76. Проблема виокремлення онтологічного.
77. Філософія освіти і онтологія.
78. Концепція онтологічної роботи і педагогічна практика.
79. Логічне вчення Б. Рассела і Л. Вітгенштейна.

80. Концепції розвитку науки К. Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса.
81. Концепції знання М. Полані, С. Тулміна.
82. Проблема реальності в інформатиці. Віртуальна реальність.
83. Поняття кіберпростору Інтернет і його філософське значення.
84. Проблема особи в інформаційному суспільстві.
85. Аксиологічні проблеми сучасної науки.
86. Традиційне та техногенне суспільства.
87. Зміна методологічної свідомості сучасної цивілізації.
88. Нова раціональність як утвердження духовності.
89. Об'єктивність та когерентність в історії науки.
90. Наукова раціональність і проблема діалогу культур.

9. Розподіл балів, які отримують аспіранти з вивчення дисципліни

Вид	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Σ
Виконання завдань під час практичних занять	5	5	5	6	6	6	6	6	45
Самостійна робота	3	3	3	3	3	3	3	3	30
Екзамен									25
Всього									100

В оцінці теоретичних знань здобувачів вищої освіти враховуються наступні моменти: достатність об'єму відповіді (повна, недостатньо повна, неповна); ґрунтовність обізнаності з основними поняттями, принципами, законами, правилами; зрозумілість основного завдання запитання; логічність викладу матеріалу; обґрунтованість основних положень власних міркувань; креативність підходу до викладу відповіді; уміння інтегрувати та диференціювати знання.

В оцінці практичних завдань враховується здатність здобувачів вищої освіти: усвідомлювати вимогу завдань; перекладати їх на мову наукових понять; застосувати принципи, закономірності, правила для вирішення конкретних завдань; прогнозувати очікувані результати від запропонованих рішень; вибирати найраціональніші та неординарні способи розв'язання завдань; логічно і аргументовано викладати суть власних суджень і рішень.

Критерії оцінювання

виконання завдань під час **практичних занять** та їх захист

шкала та критерії оцінювання:

5-6 балів - відмінне виконання з невеликою кількістю неточностей.

4 бали - вище середнього рівня з кількома несуттєвими помилками.

3 бали - в цілому правильна робота з незначною кількістю помилок.

2 бали - непогано, але зі значною кількістю недоліків.

1 бал – завдання практично не виконане.

0 балів – завдання не виконане і потребує повторного виконання.

виконання завдань самостійної роботи

шкала та критерії оцінювання самостійної роботи наступні:

3 бали - відмінне виконання з невеликою кількістю неточностей;

2 бали - непогано, але зі значною кількістю недоліків;

1 бал - завдання не виконане і потребує повторного виконання.

Підсумковий контроль - екзамен. Екзамен з філософії науки передбачає три відкритих питання у білеті. Оцінюється від 1 до 25 балів, які додаються до балів, отриманих за навчальну роботу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	добре
63-74	D	задовільно
60-62	E	задовільно
35-59	FX	не задовільно
1-34	F	не задовільно

10. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення: навчальна та робоча програми з дисципліни, підручники та навчальні посібники, опорні конспекти лекцій, навчально-методичне забезпечення практичних занять (спостереження, ілюстрація, демонстрація), застосування комп'ютерних інформаційних технологій (Power Point), завдання для самостійної роботи та тестові завдання з дисципліни.

11. Рекомендована література

Основна

1. Волинка Г.І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Вища освіта, 2005. 543 с.
2. Кузь О.М., Чешко В.Ф. Філософія науки: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017.
3. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / За ред. І. С. Добронравової, О. В. Руденко. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018.
4. Петінова О.Б. Філософія науки: навч. посіб. Одеса, 2018.
5. Самардак М.М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції Харків : Парапан, 2014.
6. Семенюк Е.С. Філософія сучасної науки і техніки: підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2017.

7. Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів : монографія / Андрущенко В., Бойченко М., Гомілко О. та ін. Київ : Пед. думка, 2011. 320 с.
8. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник. /за ред. акад. НАН України Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 621 с.
9. Ханстантинов В.О. Філософія науки: Курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2017.
10. Ханстантинов В.О. Філософські проблеми біології: курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2016.
11. Харченко Л.М. Філософія освіти і науки: навчальний посібник. Переяслав-Хмельницький (Київська обл.) : «Видавництво КСВ», 2019. 182с.
12. Харченко Л.М., Юхименко Н.Ф. Філософія освіти і науки: методичні рекомендації. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2018. 42 с.
13. Штанько В. І. Філософія і методологія сучасної науки. Підручник Харків: ХНУРЕ, 2017.Людина в сучасному світі : колективна монографія : в трьох книгах / за загальною редакцією В.П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012.
14. Нідельман Я. Серце філософії / пер. з англ. Олега Кіндія. Львів : Літопис, 2000. 286с.
15. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. С. 15-139. Вибрані твори. Пер. з ісп. Вольфрама Бурггардта. Київ : Основи, 1994. 420 с.
16. Петрушенко В.Л. Філософія : Курс лекцій : Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-IV рівнів акредитації. Львів : «Новий світ», 2011. 504 с.
17. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги; пер. з англ. Олександр Коваленко, Олександр Буценко. Київ : Основи, 1994. 2т.
18. Попович М. Бути людиною. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 223 с.
19. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу : хрестоматія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2009.
20. Рижак Л. Філософія : підручник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 650 с.
21. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей : панорама новітньої науки; з французької переклав Віктор Шовкун. Київ : Основи, 1998. 669 с.
22. Рьод В. Шлях філософії : з XVII по XIX століття : посібник; пер. з нім. В.М. Терлецького, О.І. Ведрова. Київ : Дух і літера, 2009. 386 с.
23. Рьод В. Шлях філософії : XIX-XX століття : посібник переклад з німецької М.Д. Култаєвої, В.І. Кебуладзе, В.М. Терлецького. Київ : Дух і літера, 2010. 366 с.
24. Сковорода Г. Розмова про істинне щастя / Г.С. Сковорода ; пер. укр. мовою, примітки В.О. Шевчука. Харків : Прапор, 2002. 270 с.
25. Скринник М. Філософія : навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2015. 477 с.
26. Тейлор Ч. Етика автентичності; пер. з англ. і заг. ред. Андрій Васильченко. Київ : Дух і літера, 2013. 125 с.

27. Тімченко О. Філософія : навчальний посібник для студентів усіх напрямів підготовки. Львів : Растр-7, 2015. 359 с.

28. Філософія науки / Philosophy of science. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018 495 с.

29. Чекаль Л.А., Павлова О.Ю., Сторожук, Бойко Ю.А., С.В., Супрун, А.Г., Сподін Л.А., Культенко В.П., Горбатюк Т.В., Гейко, С.М., Савицька І.М., Лаута О.Д. Філософія науки та інноваційного розвитку. Київ-Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2014. 400 с.

30. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту / Пер. з нім. та післямова Кебуладзе В.І. Київ : Укр. Центр духовної культури, 2004. 560 с.

Допоміжна

1. Бойченко М. Системний підхід у соціальному пізнанні : ціннісні та функціональні аспекти : монографія. Київ: Промінь, 2011. 319 с.

2. Бондаревич І. Філософія : діалог мислителів, епох, цивілізацій: навч. посібн.. Запоріжжя : ЗНТУ, 2012. 251 с.

3. Бродецький О. Новочасний раціоналізм і післяпросвітницький ірраціоналізм: навч. посібник. Чернівці : Рута, 2003. 86 с.

4. Бучин О. Онтологія : навчальний посібник. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 107 с.

5. Воронкова В. Філософія розвитку сучасного суспільства : теоретико-методологічний контекст : монографія. Запоріжжя : ЗДІА, 2012. 262 с.

6. Грищук В. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монографія. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. 766 с.

7. Дахній, А. Й. Мартін Гайдеггер та екзистенційна філософія: монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 248 с.

8. Держко І. Метафізика аксіологічних смислів буття людини. Львів : Світ, 2009. 263 с.

9. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Л.Р. Безугла та ін. ; Міністерство освіти і науки України, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків : Константа, 2005. 354 с.

10. Духовні цінності в умовах глобальних цивілізаційних трансформацій : монографія. / за заг. ред. Т.І. Власової, Т.М. Талько. Дніпропетровськ : Видавництво Маковецький, 2009. 397 с.

11. Газнюк Л. Філософські етюди екзистенціально-соматичного буття : монографія. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2008. 366 с.

12. Зайцев М. Особистісне буття в смисловому полі європейської культури : монографія. Київ : Вид. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. 199 с.

13. Кавалеров А. Цінність у соціокультурній трансформації. Одеса : Астропринт, 2001. 220 с.

14. Калуга В. Грані самопізнання та ідентифікації людини : монографія. Київ : Компринт, 2013. 290 с.

15. Кобяков О. Вступ до метафізики : короткий нарис теорії буття. Суми : Видавництво Сумського державного університету, 2009. 175 с.
16. Кошарний С. Феноменологічна концепція філософії Е. Гусерля : критичний аналіз : монографія. Київ : Український центр духовної культури, 2005. 369 с.
17. Кравець М. Проблема пізнання та самопізнання в історії філософії : збірник наукових праць. Львів : Ліга-Прес, 2012. 142 с.
18. Людина в сучасному цивілізаційному процесі : філософсько-культурологічні та етико-естетичні виміри : монографія; відповідальний редактор М.М. Бровко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2014. 542 с.
19. Мінаков М. Історія поняття досвіду : монографія. Національний університет «Києво-Могилянської академії». Київ : Парапан, 2007. 378 с.
20. Мулярчук Є. На межі буття : філософія конечності людського буття та етика. Національна академія наук України, Інститут філософії імені Г.С. Сковороди. Київ, 2012. 174 с.
21. Онтологія людини : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за редакцією В.В. Ляха, Л.І. Мозгового. Слов'янськ : СДПУ, 2004. 229 с.
22. Основи соціальної філософії : навчальний посібник; під заг. ред. В.І. Воловика. Запоріжжя : Просвіта, 2012. 319 с.
23. Пазенок В. Людина і всесвіт: до проблеми формування сучасної світоглядної культури. Київ: Знання України, 2015. 98 с.
24. Петров Ю. Думка – мати діяльності : філософія європейської цивілізації, раціоналізм, екзистенціалізм : навчальний посібник. Інститут муніципального менеджменту та бізнесу. Київ, 2001. 232 с.
25. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія знання. Львів : Видавництво Державного університету «Львівська політехніка», 2000. 295 с.
26. Підлісний М. Цінності та буття особистості : монографія. Дніпропетровськ, ДДФА, 2005. 127 с.
27. Сакун А. Евристика сучасності : знання, інновація, творчість : монографія. Київ : Книга, 2015. 351 с.
28. Сепетий Д. Свідомість як суб'єктивність : таємниця Я. Запоріжжя : Запорізький державний медичний університет, 2011. 256с.
29. Ситник О. Культурна антропологія : походження людини і суспільства: посібн. для студентів. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 179 с.
30. Соболев О. Постмодерн і майбутнє філософії. Національна академія наук України, Інститут філософії. – Київ : Наукова думка, 1997. 185 с.
31. Соціальне пізнання : монографія / В.М. Бабаєв та ін. ; за загальною ред. О.С. Пономарьова. Харків : ХНУМГ, 2014. 320 с.
32. Степаненко І. Метаморфози духовності в ландшафтах буття. Міністерство освіти і науки України, Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Харків : ОВС, 2002. 255 с.
33. Сучасне буття філософії : філософія в єдності культурно-історичного процесу / відповідальний редактор : Ю.О. Шабанова. Дніпропетровськ : НГУ,

2013. 166 с.

34. Таран В. Соціальна філософія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 270 с.

35. Харченко Л.М. Космічний потенціал духовного буття людини // Наук.-теорет.журн. Ін-т філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, Полтав.нац.пед.ун-т імені В.Г.Короленка. Вип.41. К.: Полтава, 2019. С.154-166.

36. Харченко Л.М. Концепт духовної цілісності особистості у філософії Григорія Сковороди // Переяславські Сковородинівські студії : філологія, філософія, педагогіка : зб. наук. праць / [за заг. ред. М. П. Корпанюка]. Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2019. Вип 6. С.255-263.

37. Харченко Л.М. Ціннісні виміри концепту щастя у філософії Григорія Сковороди. *Людинознавчі студії: збірник наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філософія» / ред. кол. Н.Скотна (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Випуск 41. С. 327-338.

38. Шамша І. Суперечливість буття як джерело філософського мислення : монографія. Одеса : Фенікс, 2010. 191 с.

39. Шевченко С. Автентичність людського буття у філософії екзистенціалізму. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2012. 205 с.

40. Щукін Є. Основні напрямки сучасної філософії : феноменологія, психоаналіз, екзистенціалізм, герменевтика, структуралізм, постструктуралізм : навчальний посібник. Миколаїв : Видавництво НУК ім. адм. Макарова, 2009. 115 с.

Інформаційні ресурси

1. Електронна бібліотека НПН України <http://lib.iitta.gov.ua>
2. Електронна бібліотека філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>
5. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди <https://www.filosof.com.ua/>
6. Бібліотека Університету Григорія Сковороди в Переяславі <https://library.uhsp.edu.ua/>